

کنند.

همزمان با پیروزی انقلاب اسلامی این نوع ادبیات رشد بیشتری پیدامی کند و همزمان با جنگ تحمیلی و هشت سال دفاع مقدس، واژه های مذهبی (یا به صورت خاص تر واژه های عاشورایی) با واژه های جنگی و ادبیات مقاومت آمیخته می شود. پیوند عاشورا با شعر جنگ یا ادبیات مقاومت باعث شد شکل جدیدی از ادبیات به وجود بیاید که شاید هنوز کسی به درستی آن را توصیف نکرده و یا مشخصات این نوع ادبیات را به شکل علمی تبیین نکرده است.

انقلاب اسلامی هم در فرم و هم در محتوا تأثیرات فراوانی در اشعار شاعران این دوره گذاشته است

الف: شکل (فرم)

از نظر فرم شاید تغییرات آن چنانی و اساسی در ادبیات آیینی پس از انقلاب به چشم نخورد. اما این به معنای ادامه همان سبک و سیاق قدمایی نیست، چرا که همزمان با تغییرات اساسی که در محتوای اشعار آیینی پس از انقلاب اتفاق افتاد بسیاری از قالب های شعری نیز دچار تغییر گردید. به عنوان مثال شعر نیمایی یا شعر سپید که قبل از انقلاب به نوعی نمادی از روشن فکری و اشعار غیر آیینی بود، به زبانی برای بیان اهداف آیینی و مذهبی تبدیل شد. اگر چه فعالیت های قابل تحسین طاهره صفارزاده، علی موسوی گرمارودی، مومیدوتنی چند از شاعران سپیدسرایه قبل از انقلاب بر می گردد، اما از نظر سیر تطور شعری نقطه عطف این تغییرات به بعد از انقلاب بر می گردد. زمانی که شاعرانی چون سلمان هراتی، قیصر امین پور، حسن حسینی، علیرضا قزوه، محمدرضا عبدالملکیان، تیمور ترنج و... نیز به حلقه سپیدسرایان اضافه شدند و مضمون های آیینی را در قالب شعر سپید و نیمایی به چاپ رساندند.

به گونه ای که حسن حسینی کتاب «گنجشک و جبرئیل» را فقط در قالب سپید و موضوع عاشورایی سرود و در جایی گفته بود من این کتاب شعر سپید را در موضوع عاشورا چاپ کردم که بعضی ها فکر نکنند شعر سپید، شعر غیر مذهبی است.

از آنجا که رژیم ستم شاهی سعی در خاموش کردن چراغ هیئت های مذهبی، مجالس سوگواری و روضه خوانی سیدالشهدا داشت، شاعران فضایی آن چنانی برای سرودن اشعار مذهبی نداشتند.

اما عده کمی از شاعران مذهبی که سرو جان باخته سیدالشهدا (ع) بودند به سرودن اشعار آیینی در قبل از انقلاب می پرداختند و حال و هوای این اشعار بسیار حزن آلود و غمناک بود. بعد از انقلاب اسلامی و به برکت خون شهدا اشعار مذهبی به خصوص اشعار عاشورایی رنگ حماسه به خود گرفت. در این زمان کفه حماسی اشعار به کفه حزن و اندوه چربید و گرایش شاعران انقلابی به اشعار حماسی مذهبی بیشتر شد. از طرفی دمیدن روح حماسی در اشعار باعث شد ضرب آهنگ و موسیقی بیشتری در رگ اشعار جاری شود. وجود موسیقی و ضرب آهنگ در اشعار باعث شد نوحه خوان ها از این نوع اشعار بیشتر استقبال کنند.

قسم به آبروی توبه سرخی گلوی تو
که بی ولایت از کسی خدار ضامنمی شود
(محمد جواد غفوری زاده)

روح حماسی با عطر غزل های دلنشین آن چنان در هم آمیخت که شعر عاشورایی از جایگاه ویژه ای برخوردار شد.

تامی دمد از یاد تو در شهید نشان ها
در معرض عطر کلماتند دهان ها
عطر تن تو بانفس خاک چه کرده است
که امروز پر از بوی بهشتند جوان ها
(عبدالجبار کاکایی)

از طرف دیگر شاعران آیینی بعد از انقلاب به بازیابی و بازسازی بسیاری از قالب های فراموش شده یا کمتر استفاده شده پرداختند. به گونه ای که علاوه بر استفاده از غزل، مثنوی، رباعی - دوبیتی و سایر قالب های رایج از قالب های کمتر رایج مثل قصیده -

مستزاد - مخمس - و... نیز استفاده کردند.

شکل و شمایل این قالب ها اگر چه جدید نبود اما نوع کلمات و فضاهای محتوایی آن کاملاً نو و امروزی شده بود به گونه ای که بسیاری از بایدها و نبایدها در این نوع قالب ها تغییر یافت.

به عنوان مثال در قصیده های آیینی بعد از انقلاب دیگر شاهد توصیف فضاهای جغرافیایی و فصلی و... نیستیم و شاعری که می خواهد قصیده عاشورایی بگوید دیگر به توصیف بهار و پاییز نمی پردازد و از ابتدا به اصل ماجرا می رسد.

گر غم هجر تو عنوان نکنم پس چه کنم؟
چاک از این قصه گریبان نکنم پس چه کنم؟
کر بلا کعبه عشق است و تو آن ذبح عظیم؟
جان به قربان تو قربان نکنم پس چه کنم؟
(محمد علی مردانی)

از طرفی، شاعران بعد از انقلاب دیگر از قالب غزل تنها برای تغزل استفاده نمی کنند. این قالب در تمامی مفاهیم مذهبی - اجتماعی - سیاسی و... به کار می رود و متناسب با حال و حوصله مردم امروزی از تعداد ابیات آن نیز کاسته شده به گونه ای که غزل های پنج بیتی را در این دوران شاهد هستیم.

ب: محتوا

آنچه در شعر آیینی بعد از انقلاب به چشم می خورد، استفاده از نمادها، استعاره ها و مفاهیم جدید است. شاعر بعد از انقلاب با محوریت کر بلا و حماسه آفرینی یاران وفادار سیدالشهدا شعر می سراید و در اشعار خود با استفاده از مضامین انقلابی و همچنین فضای ایجاد شده از جنگ تحمیلی به تصویرهای جدید و ناب شاعرانه می رسد و کلمات جدیدی را در این حال و هوا به کار می گیرد و مضمون های شاعرانه ای را خلق می کند که تا قبل از این سابقه نداشته است.

پیوند بین وقایع صدر اسلام از خبر، احد و نهروان گرفته تا عاشورا، با وقایع انقلاب و بعد از انقلاب مثل جنگ تحمیلی و دفاع مقدس، شعر مذهبی را دچار نوعی تحول در دیدگاه کرده است.

زبانگ تند و تکبیر و جوش خون شهید

هزار نهر سحر در کویر شب جوشید

جهان به لرزه در آور دروز عاشورا

زیر بیرق... جنبش توحید

طنین نعره... اکبر یاران

در انفجار صدای گلوله ها پیچید

به باغ خرم ایمان درخت دین گل داد

به سر رسید شب و حشت و سپیده دمید

(نصرا... مردانی)

عوامل متعددی بعد از انقلاب اسلامی بر شعر مذهبی تأثیر گذاشت که از نظر اینجانب مهمترین آنها جنگ تحمیلی، جشنواره ها، رسانه ها، مجالس مذهبی -